

דרשו מהפסוקים את ההלכה הנלמדת, ויש בזה שתי דרכים.

אביי סבר לה כרבי יאשיה המובא לעיל [צד ב], והסובר שבמקום אשר כתבה התורה שני דברים וביניהם אות וי"ו החיבור, צריך שיהיו שניהם יחד לענין האמור בהם.

ומתריץ אביי לקראי שנאמר "וכי ישאל... ונשבר או מת... בעליו אין עמו... אם בעליו עמו", **כרבי יאשיה**.

א-13 ואילו **רבא סבר לה כרבי יונתן** החולק על רבי יאשיה, וסובר שבמקום אשר כתבה בו התורה שני דברים וביניהם אות וי"ו החיבור, לא צריך שיהיו שניהם ביחד. **ומתריץ לקראי האלו, כרבי יונתן**.

ומבאר הגמרא: **אביי סבר לה כרבי יאשיה, ומתריץ לקראי כרבי יאשיה**.

כתוב בתורה "וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת", הרי שהשאלה והאונס מחוברים על ידי אות וי"ו החיבור של המילה "ונשבר". ולדעת רבי יאשיה, מה שנאמר עליהם — נאמר על שניהם ביחד.

וכתוב אחר כך "**בעליו אין עמו שלם ישלם**", ויש להבין כך: **טעמא דליתיה בתרווייהו**, התורה מחייבת דוקא כשבעליו אין עמו, לא בזמן השאלה ולא בזמן האונס. **הא איתיה**

בחדא וליתיה בחדא, אבל אם היה עמו באחד מהם ולא היה עמו בשני — **פטור**.

ומצד שני אחר כך **כתיב "אם בעליו עמו לא ישלם"**, וגם הפסוק הזה מתייחס לשאלה והאונס ביחד, ויש להבינו כך: **טעמא דאיתיה בתרווייהו**, התורה פוטרת דוקא אם היה עמו בשניהם. **הא איתיה בחדא וליתיה בחדא**, אם היה באחד מהם **מחייב**.

וכך מתרצים את הסתירה: **לומר לך**, פעמים שהיה באחד מהם והוא חייב, ופעמים שהוא פטור. **היה עמו בשעת שאילה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה** והוא פטור, **היה עמו בשעת שבורה ומתה** הוא חייב, וצריך להיות עמו בשעת שאילה ואז נפטור.

לקמן הגמרא מסבירה, מה הטעם לקבוע את שעת השאלה לשעת הפטור.

רבא סבר לה כרבי יונתן, ומתריץ לקראי כרבי יונתן.

כתוב בתורה "וכי ישאל... ונשבר או מת", ולדעת רבי יונתן, מה שנאמר על זה אחר כך יכול להתפרש או על השאלה או על האונס.

וכתוב⁽⁴³⁾ "**אם בעליו עמו לא ישלם**", משמע **דאיתיה בתרווייהו** [משמע שהיה בשניהם] והתורה פוטרת אותו, ומשמע **נמי דכי איתיה בחדא וליתיה בחדא** — פטור, שהרי

ועיין הערה הבאה.

43. גירסת הגמרא בספרים שלנו היא "דתניא" לפני "אם בעליו עמו". זוהי גירסא ישנה, ולפיה הברייתא הראשונה שהובאה לעיל סוברת כרבי יאשיה, והברייתא השניה כרבי יונתן. אביי מסביר את הברייתא הראשונה, ורבא מסביר את

הברייתא השניה.

רש"י דחה גירסא זו, ולפי שיטת רש"י מחק הב"ח את המילה "דתניא". אמנם הרמב"ן והריטב"א סוברים שמלשון הברייתא הראשונה משמע כרבי יאשיה, ומלשון הברייתא השניה משמע כרבי יונתן.

ומקשינן: אדרבה, שבורה ומתה עדיפא, שכן חייב באונסין! והרי זוהי השעה המחייבת אותה.

ומתריצין: אי לא שאלה והתחייב באחריותה, שבורה ומתה מאי עביד [מה עושה]. הרי אינו מתחייב באונסין, אלא מפני ששאלה וקבל על עצמו אחריות.

אך עדיין יש להקשות: ואי לאו שבורה ומתה שגורמות לו להתחייב בפועל, שאלה מאי עביד? הרי השאלה אינה גורמת לו להתחייב למעשה, וללא האונס אין כל משמעות לקבלת האחריות.

ומתריצין: אפילו הכי שאלה עדיפא, שכן משעת שאלה חייב השואל במזונותיה⁽⁴⁴⁾, וכיון שאז מתחייב בפועל במזונות, מלבד מה שמתחייב באחריותה יש להכריע ששעת השאלה היא הקובעת.

הגמרא מביאה תשובה אחרת, לשאלה מנין לנו ששעת השאלה היא הקובעת? לפי תשובה זו, הדבר הוכרע על ידי דרשה מהפסוק ולא מסברא.

רב אשי אמר: (45) אמר קרא "וכי ישאל איש מעם רעהו", ולא כתוב וכי ישאל איש מרעהו. הדגישה התורה "מעם רעהו", ללמד שמפני ששאל את השייך לרעהו ולא רעהו עמו לכן "שלם ישלם". הא רעהו עמו פטור.

משמעות הפסוק שאפילו היה באחד מהם – פטור.

ומצד שני כתיב "בעליו אין עמו שלם ישלם", משמע דליתיה בתרווייהו, ומשמע נמי דכי איתיה בחדא וליתיה בחדא – חייב, שהרי משמעות הפסוק שאפילו שלא היה באחד מהם – חייב.

וכך מתרצים את הסתירה: לומר לך, היה עמו בשעת שאילה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאילה.

נמצא, שהן לאביי והן לרבא, קיימת אותה סתירה, ומתריצים אותה באותו תירוץ. אלא שלפי אביי, מהפסוק שכתוב בו חיוב, משמע לפטור באחד מהם, ומהפסוק שפוטור משמע לחייב באחד מהם. ולרבא הפסוק שמחייב – מחייב באחד מהם, והפסוק שפוטור – פוטור באחד מהם.

שואלת הגמרא לפי שניהם: איפוך אנא! מנין לנו ששעת השאלה היא הקובעת את הפטור, ולא שעת האונס?

עונה הגמרא: מסתברא שאלה עדיפא להחשב כשעה הקובעת, משום דקא מייתי לה לרשותיה [משום שהוא מביא אותה לרשותו] ומקבל על עצמו אחריות עליה. וראוי ללכת אחרי השעה המחייבת אותו.

ח"מ ש"מ ס"ד) עיין הערה 4.

45. יש טעות בדפוס וילנא, שחסרה המילה "אמר". ונמצאת בדפוס וניציה.

44. נחלקו הראשונים, אם חייב במזונותיה משעת משיכה, או משעת קבלת השמירה, כשם שנחלקו אם השואל חייב באחריות משעת המשיכה, או משעת קבלת השמירה. (שו"ע

רואים שזמן השאלה הוא הפוטר.

וצדדי הספק הם:

ומקשינן: **אי הכי, "בעליו אין עמו", "ואם בעליו עמו"** שאמרה תורה, **למה לי?** הרי אפשר ללמוד דין בעליו עמו מלשון "מעם רעהו".

האם **כדשיילי אינשי בעינן** [צריך שהשאלה תהיה כמנהג בני אדם] **ולחכי לא שיילי אינשי** [ולכך אנשים לא שואלים], ועל כגון זה לא אמרה תורה "וכי ישאל איש", ופטור מאונסין.

ומתצינן: **אי לאו הנך** מקראות שכתוב בהם במפורש דין בעלים, לא היינו יכולים להוציא חידוש זה מלשון "מעם רעהו". כי הוה **אמינא, האי אורחיה דקרא הוא** [הייתי אומר, כך זה דרך לשון התורה].

או דילמא, טעמא מאי, [מאיזה טעם] חייבה תורה את השואל באונסין? **משום הנאה** שיש לו. **והאי נמי, הא אית ליה הנאה** [וזה גם, הרי יש לו הנאה] ויש לחייבו.

ועתה הגמרא מביאה ספקות שנסתפקו בהם אמוראים בהלכות שאלה. חלק מהם נשארו בספק, וחלק נפשטו.

ב. **שאלה ליראות בה, מהו?** השואל פרה כדי שיהיה נראה עשיר, ולא ימנעו בני אדם למכור לו בהקפה, מה הדין?

בעי רמי בר חמא שש בעיות. ארבע הראשונות לא דנות בשאלה בבעלים⁽⁴⁶⁾.

וצדדי הספק הם: האם כדי שהשואל יהא חייב באונסין, **ממונא בעינן**, שיקבל השואל ממון מהמשאיל, **והאיכא ממון**, וחייב.

א. **שאלה לרבעה מהו?** השואל בהמה כדי שהוא יבעל אותה⁽⁴⁷⁾, ומתה הבהמה, מה הדין?

או דילמא, לא די בכך שמקבל ממנו ממון,

46. כך היא שיטת רש"י.

אמנם מה שפטרה התורה את השואל כשבעליו עמו. הוא חידוש, לפיכך יש לנו לומר, אין לך בו אלא חידושו, ולא דברה תורה אלא בשאילה רגילה, ולא בשאילה לצורך דברים אלו.

אבל שיטת הרמב"ם, שהשואל פרה לרבעה או להיראות או לעשות בה פחות משהו פרוטה — חייב באונסין.

47. רש"י כתב, שאלה לרבעה — הוא עצמו. כונת רש"י שלא נטעה לפרש ששאל בהמה להרביע בהמה, שבוה אין ספק שהוא חייב.

לדעת הרמב"ם, הגמרא מסתפקת כששאל בבעלים לצורך דברים אלה, האם נפטר משום שאילה בבעלים. (פ"ב מהלכות שאלה ופקדון ה"ט)

ואם שאל בהמה להרביע כלאים, גם כן חייב באונסין, שלא העבירה היא הסיבה לפטור, אלא שלא שאל כדרך אנשים, ואין דרך אנשים לשאול כדי לבעול בהמה. (אמנם עיין ערוך השולחן שמ"ו ס"ט)

שיטת הרמב"ם טעונה הסבר, מה הסברא לחייב כששאל לצורך דברים אלו יותר מכל שאילה.

מסביר התורת חיים: חיוב השואל באונסין הוא דבר מסתבר, כיון שכל ההנאה שלו, ומסברא יש לחייבו כששאל לכל צורך.

שזה פרוטה.

שאל שתי פרות לעשות בהן פרוטה, ובכל אחת יעשה מלאכה השווה פחות מפרוטה, ומתה אחת מהם (50) מהו?

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, זיל בתר שואל ומשאל ואיכא, [האם אומרים, לך אחר השואל והמשאל, ויש לשואל הנאת פרוטה, לפיכך חייב.

או דילמא, זיל בתר פרות, וכל חדא וחדא ליכא ממונא [לך אחרי הפרות, וכל אחת ואחת אין בה ממונן] לפי שאינה עושה פרוטה, ופטור מאונסין⁽⁵¹⁾.

ה. שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן מהו? שאל מן השותפים את בהמתם המשותפת, ואחד מהשותפין היה עמו במלאכתו, ומתה הבהמה. האם נפטר משום שאלה בבעלים

אלא ממונא דאית ליה לשואל הנאה מיניה מעצמו⁽⁴⁸⁾ בעינן כדי לחייב באונסין, וליכא, שהרי לא נהנה מגוף הפרה, אלא נהנה ממנה רק בעקיפין, והנאה כזו אינה חשובה כדי לחייב באונסין.

ג. שאלה השואל על מנת לעשות בה מלאכה השווה פחות מפרוטה, מהו?

וצדדי הספק הם:

ממונא בעינן, האם כל מה שצריך הוא שישאל ממנו ממונ, ואיכא ממונ, שהרי הפרה שווה פרוטה. לכן חייב באונסין.

או דילמא נלך אחר ההנאה שיש לו ממנה, והיא אינה ממונ, שהרי כל פחות מפרוטה, לא כלום היא, ופטור⁽⁴⁹⁾.

ד. בעיה זו נשאלת לפי הצד, שבבעיה הקודמת — השואל פטור, מפני שלא נהנה

49. בבעיות הקודמות, הספק היה אם יש לשואל זה — דין שואל להתחייב באונסין. ואם לאו הרי הוא שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה, שהרי הוא מקבל הנאה.

אמנם בבעיה זו, אם נאמר שהוא לא שואל, אף שומר שכר אינו, לפי שלא נהנה שווה פרוטה. (רא"ש סימן א')

50. וכן אם מתו שתיהם, ואף שמשך את שתיהם ביחד ומתו שתיהם ביחד, יש מקום לומר, שאנו דנים כל פרה כשאינה נפרדת. (לא מצאנו חילוקים בפוסקים)

51. וחייב בגניבה ואבידה, שהרי מקבל שווה פרוטה, והוא שומר שכר, כי שומר שכר לא צריך להנות מגוף החפץ. (טור בשם הרמ"ה

48. הקצות החושן כתב, שהשואל ספר מחבירו פטור מאונסין, כמו שאלה להראות בה שפטור מספק, שכיון שמצוות לאו להנות נתנו, לא נהנה מגוף הספר. (סימן ע"ב ס"ק ל"ד)

הנתיבות חולק עליו בטענה, שיכול השואל ללמד מתוכו לאחרים בשכר, ועוד, שכתב הט"ז שאין אומרים מצוות לאו להנות נתנו בספרים לפי שהתורה משמחת. (סימן ע"ב ס"ק י"ז)

והאור שמח דחה את דברי הקצות מעיקרם. ודעתו היא, שכל הספק בשאלה ליראות הוא מפני שאין לשואל זכות להשתמש בחפץ כבעלים, והתורה לא חייבה אלא שואל שנכנס תחת הבעלים להשתמש בחפץ. אבל ספר שכל ערכו הוא מפני שלומדים בו וזה שימוש, אין ספק שהשואל אותו חייב באונסין. (או"ש הלכות שאלה ופקדון פ"ז ה"ד) ועייני עוד בענין השאלת ספר בהערה 15.

במקרה זה.

וצדדי הספק הם: האם נאמר, שבשביל פטור בעלים כולו בעליו בעינן, וליכא שהרי אחד מהשותפים לא היה עמו. לכן חייב השואל לשלם את הפרה לשני השותפים.

או דילמא, אין צריך שכל הבעלים יהיו במלאכתו, ולכן מההוא פלגא דידיה מיהא מיפטר [מחלק השותף שהיה עמו הוא נפטר] וחייב לשלם רק לשותף שלא היה עמו, את חלקו⁽⁵²⁾.

וכן⁽⁵³⁾ שותפים ששאלו ונשאל לאחד מהם, מהו? שותפים בשדה⁽⁵⁴⁾ ששאלו פרה

בשביל לחרוש אותה, והמשאיל עובד בשדה פרטית של אחד מהשותפים. מה הדין?

וצדדי הספק הם:

האם נאמר, שבשביל פטור בעלים כולו⁽⁵⁵⁾ שואל בעינן וליכא שהרי כאן המשאיל לא עושה מלאכתו של כל צד השואל, שהרי יש שני שואלים, והוא עושה מלאכת אחד מהם, לכן אף זה שהוא במלאכתו לא נפטר.

או דילמא, אין צורך בזה שיהיו בנלאכתו של כל צד השואל, ובנידון זה בההיא פלגא דשיילי מיהת מיפטר, [באותו חצי ששאל בבעלים נפטר] והשותף השני שאין לו פטור

סימן שמ"ו) ועיין הערה 49.

52. לפי גירסא שלנו, אין ספק שחייב לשלם לשותף שלא היה עמו.

אבל הרמב"ם כתב: "שאל מן השותפים ונשאל לו אחד מהם, וכן שותפים ששאלו ונשאל לאחד מהם, הרי זה ספק אם היא שאילה בבעלים אם אינה. ולפיכך אם מתה אינו משלם." (לשון הרמב"ם פ"ב משאלה ופקדון ה"ח)

וכתב הנימוקי יוסף, שמלשונו משמע, שלפי צד הספק שיש דין שאילה בבעלים באחד משני שותפים, הדין הוא שפטור לשלם לשניהם.

וכתב הגר"א, שהיתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא. (ח"מ שמ"ו ס"ק י"ד) ועיין נמוקי יוסף הנ"ל בסוף דבריו.

53. בעית "שאל מן השותפים" ובעית "שותפים ששאלו" בעיה אחת היא, ואם חייב השואל מהשותפים אף שותפים ששאלו חייבים, ואם פטור השואל משותפים אף שותפים ששאלו פטורים. (כן משמע מהרמב"ם שצוטט בהערה הקודמת, שכתב שאל מן השותפים וכן שותפים ששאלו)

54. כתב רש"י, שותפים ששאלו לחרוש בה קרקע של שותפות.

ופירש הריטב"א את רש"י, שאם שני אנשים שאלו פרה בשותפות, ואין להם קרקע משותפת, וזה יעבוד בה חצי מזמן השאילה וזה יעבוד בה חצי מזמן השאילה, אין זה בכלל בעית הגמרא, וכל אחד בזמן שלו נחשב כשואל על הכל, ואין ספק שפטור.

55. הר"ן והנימוקי יוסף מביאים ירושלמי: שנים שלוו מאחד, חייב כל אחד מהלווין לשלם הכל. ודנו הר"ן והנ"י, האם עיקר חיובו של כל אחד הוא מחצה, ומחצה חייב מדין ערב, אף על פי שלא נעשה ערב במפורש. או שכל אחד מהם חייב הכל מצד עצמו.

ונפקא מינה, שאם כל אחד חייב הכל, יכול המלוה לתבוע ממנו את הכל מבלי לתבוע את השני. ואם הוא חייב מחצה מדין ערב, אין יכול לתבוע ממנו הכל לפני שתבע מהלווה השני את החלק שלו.

והביאו ראייה מגמרא זו, שאם נאמר שכל אחד מתחייב הכל, ואף בשנים ששאלו כל אחד

בעלים, ישלם חצי למשאל⁽⁵⁶⁾.

ו. בעיה זו עוסקת בשאלת נכסי מלוג, אשה נשואה שנפלו לה נכסים בירושה, הרי אלו נכסי מלוג דין הנכסים הוא, שהגוף שלה והבעל אוכל פירות.

לדוגמא: אשה נשואה שירשה מאביה פרה, יש לבעלה זכות לקבל את החלב שלה, וכן לחרוש בה את שדותיו. אבל אין הוא יכול לשחוט את הפרה, ללא הסכמת האשה מפני שהגוף שייך לה.

ואף על פי שיכול הבעל להשתמש בפרה מתקנת חכמים, אין הוא יכול להשאיל את הפרה לאחרים ללא רשותה, כי חכמים נתנו לו זכות אכילת פירות דוקא כאשר יהיה רווח בבית מזה.

ונסתפק רמי בר חמא: **שאל מהאשה פרה של נכסי מלוג, שהשואל אותה, צריך את רשותה⁽⁵⁷⁾ ורשות הבעל. ונשאל לו בעלה**

למלאכתו, ומתה הפרה. האם נפטר השואל כיון שהבעל היה במלאכתו, או לא נפטר מפני שהאשה לא היתה במלאכתו?⁽⁵⁸⁾

וכן **אשה ששאלה פרה, כדי לחרוש בה קרקע מלוג, ונשאל בעל הפרה לבעל** למלאכת שדהו של בעלה, ומתה הפרה, **מהו?**

האם חייבת האשה בתשלומים, ואין כאן פטור בעלים, שהרי לא עשה המשאל מלאכתה, או פטורה, לפי ששאלה לצורך מלאכת שדה שיש לבעל זכות אכילת פירות בו, והמשאל עשה מלאכת הבעל.

וצדדי הספק הם:

האם **קנין פירות בקנין הגוף המי, אותה זכות שיש לבעל בנכסי האשה, מחשיבה אותו כבעלים גמורים על הנכסים.** לכן השואל פרת נכסי מלוג — כשואל פרה של הבעל⁽⁵⁸⁾, ואם הבעל עושה מלאכתו, הרי

מתחייב בכל התשלום אם נאנסה הפרה, אין מקום לספק שמי שהיה עמו במלאכתו נפטר, שהרי הוא חייב הכל.

56. ולדעת הרמב"ם שניהם פטורים. עיין הערה 52.

57. מלשון הגמרא "שאל מהאשה" משמע שהשאלה תלויה אף בדעתה (תוספות ד"ה שאל) עוד כתבו התוספות לפרש לשון "שאל מהאשה", שאל מהאיש נכסי האשה. ולפי דרך זו, אין צריך דעת האשה כדי להשאיל. (תוספות שם)

ודעת האור זרוע, שהאשה יכולה להשאיל פרה של נכסי מלוג שלא מדעת בעלה. (הגהות אשרי סימן ג') ודעתו צריכה עיון.

58. יש דעה בראשונים, שבעיה זו תלויה בבעיה הקודמת, שאם שאל מהשותפים ונשאל לו אחד מהם, אין זו שאלה בבעלים, אז בודאי שהשואל מבעל ואשה ונשאל לו הבעל, אין זו שאלה בבעלים. אבל אם שאל מהשותפים ונשאל לו אחד מהם, זו שאלה בבעלים, אז יש להסתפק אם בעל חשוב כשותף ופטר או לא. (דעת הראב"ד מובא בשיטה מקובצת)

ודעת הריטב"א, שאין בעיות אלו קשורות, ואפשר שהבעל גרוע משותף כי אין לו קנין הגוף, ושותף פטר ובעל לא פטר. ואפשר שבעל עדיף משותף שקנין פירות שלו מחשיב אותו כבעלים גמור יותר מהאשה.

58א. עיין הערה 74.

זה שאלה בבעלים. וכן אשה ששאלה פרה כדי לחרוש קרקע מלוג, נחשב הדבר כשואלת את הפרה לחרוש שדה של בעלה, ואם המשאל עושה מלאכת הבעל, הרי זה שאלה בבעלים.

או לא נחשב הבעל בבעלים גמורים על נכסי מלוג. לכן, השואל פרת נכסי מלוג – כשואל פרה של האשה, ואם הבעל עושה מלאכתו, אין זה שאלה בבעלים. וכן אשה ששאלה פרה כדי לחרוש קרקע מלוג, נחשב הדבר כשואלת פרה לחרוש שדה שלה, ואם המשאל עושה מלאכת הבעל, אין זה שאלה בבעלים.

אמר ליה רבינא לרב אשי ספק נוסף: **האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי, מהו?** ראובן שלח את שמעון להשאל את פרתו של ראובן ללוי, ואמר לשמעון, אף אתה עשה מלאכת לוי בשליחותי, ומתה הפרה ברשות לוי, האם לוי חייב?

וצדדי הספק הם: האם **בעליו ממש בעינא** במלאכת השואל, ו**ליכא** הכא אלא שליח.

או דילמא, כמו שבכל התורה **שלוחו של אדם כמותו**, והכא **איכא** שליח, וזה שאלה בבעלים?

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויב **לרב אשי**: שתי הבעיות האחרונות תלויות במחלוקת תנאים או אמוראים, שנחלקו בענינים אחרים.

בעל שנסתפק בו רמי בר חמא, זוהי **פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש**.

שליח שנסתפק בו רבינא, זוהי **פלוגתא דרבי יוחנן ורבי יאשיה**.

בעל – **פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש**:

דאיתמר, המוכר שדהו לפירות, מי שמכר את שדהו למספר שנים, ובאותן שנים יאכל הלוקח את פרי השדה.

רבי יוחנן אומר: מביא הלוקח ביכורים מהשדה, ו**קורא** פרשת ביכורים מ"ארמי אוכד אבי" עד "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'".

ריש לקיש אומר: מביא ביכורים ואינו קורא את הפרשה.

וטעם מחלוקתם הוא:

רבי יוחנן אומר: מביא ו**קורא**, היות שלדעתו **קנין פירות כקנין הגוף דמי**, וכיון שהקרקע חשובה כשל הלוקח, יכול הלוקח לקרוא ולהודות על "ראשית פרי האדמה אשר נתת לי".

ריש לקיש אומר: מביא ואינו קורא, היות שלדעתו **קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי**, ואינו יכול לקרוא ולומר "האדמה אשר נתת לי".

נמצא שיסוד ספיקו של רמי בר חמא, האם קנין פירות כקנין הגוף דמי, או לא, נחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש⁽⁵⁹⁾.

ועתה ממשיכה הגמרא ומבארת את מה

59. עיקר סוגיא דקנין פירות כקנין הגוף או לא היא במסכת גיטין בפרק השולח. (מ"ז ע"ב –

פעמיים "בעליו",⁽⁶⁰⁾ ולכן, אף כאן קיימת המחלוקת, האם בא הכתוב להוציא את השליח, או לא⁽⁶¹⁾.

אמר ליה רב עיליש לרבא: יש להסתפק בספק הדומה לספק הקודם בענין שליח, והוא:

האומר לעבדו הכנעני, צא והשאל עם פרת, מהו? האם עבדו של אדם כמותו לענין שאלה בבעלים⁽⁶²⁾.

והגמרא מסבירה, מדוע ספקו של רב עיליש אינו אותו ספק של רבינא בענין שליח, ואינו תלוי במחלוקת רבי יאשיה ורבי יונתן.

תיבעי [יש להסתפק] בזה, **למאן דאמר "שלוחו של אדם כמותו"** גם לגבי שאילה בבעלים, ששליח המשאל נחשב כמותו. והבעיה היא, מפני שיש סברא שעבד גרוע משליח, וכפי שיבואר מיד.

וכן **תיבעי למאן דאמר "שלוחו של אדם**

שאמר רב אחא, שליח, פלוגתא דרבי יונתן ורבי יאשיה.

דתניא: האומר לאפוטרופוס שממנה אותו על צרכי ביתו, לפני שהולך למדינת הים: כל נדרים שתהא אשתי נודרת מכאן [מעכשיו] עד שאבא ממקום פלוני, הפר לה אותם בשליחותי! והאשה נדרה נדרים, והפיר לה האפוטרופוס. יכול [האם] יהו מופרים?

תלמוד לומר [לכן כתוב] בתורה [במדבר ל יד] לשון "אישה" שתי פעמים, "אישה יקימנו, ואישה יפרנו", לומר, שלא יפר אדם אחר במקומו, ואפילו אפוטרופוס, דברי רבי יאשיה.

רבי יונתן אומר: מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו, ואף לענין הפרת נדרים, יכול השליח להפר.

הרי שנחלקו התנאים, במקום שכתוב פעמיים אישה, אם יש להוציא את השליח. והרי לגבי דין שאלה בבעלים נאמר בתורה

מ"ח ע"ב)

מבואר שם בסוגיא, שאף ריש לקיש מודה שהבעל מביא ביכורי אשתו וקורא, לפי שנאמר בפרשת ביכורים "ולביתך". (מ"ז ע"ב)

ואם כן קשה, איך הגמרא מקשרת את בעית "שאל מהאשה" למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, הרי בבעל מודה ריש לקיש שקנין פירות שלו כקנין הגוף דמי! (מיוחס לריטב"א)

תירץ המיוחס לריטב"א: קנין פירות של הבעל לא חשוב כקנין הגוף לריש לקיש. והבעל מביא וקורא מדין שליח של אשתו, ואף שכל שליח לא יכול לקרוא, בבעל נתחדשה הלכה שיכול לקרוא לפי שגם הוא נהנה מפירות האדמה.

60. בארנו את הגמרא לפי דרך אחת בתוספות ד"ה שליח. ועיין שם דרך אחרת.

61. נחלקו הראשונים והפוסקים, אם הלכה כרבי יאשיה, שאי אפשר לעשות שליח להפרת נדרים ולדין בעליו עמו. או הלכה כרבי יונתן שאפשר. עיין רי"ף כאן ורמב"ם פ"ב משאלה ופקדון ה"ה ופי"ג מנדרים ה"ט ורא"ש כאן סימן ב' ושו"ע חו"מ ס' שמו"ו ס' ו'.

62. תוספות לקמן אומרים, שאם שלח את העבד לעשות מלאכת השואל, פשוט, שאין זו שאילה בבעלים, שהרי עבדו הוא ממונו, ונחשב הדבר

אינו כמותו" לענין שאלה בבעלים, כי יש סברא שעבדו עדיף משלוחו.

ומסבירה הגמרא: תיבעי למאן דאמר: שלוחו של אדם כמותו, הני מילי שליח בן חורין דבר מצוה התלויה בממונות הוא, אבל עבד דלאו בר מצוה הוא, שהרי כל מה שקנה עבד קנה רבו, ואין לו ממון, ואינו בתורת משאיל ושואל, לא חשוב כמותו, שהתורה לא חידשה דין שליח, אלא בשליח ששייך בתורת אותו ענין, ובכך הוא דומה למשלח. ועבד לא יכול לשמש כשליח בגיטין וקידושין מפני שלא שייך באותו ענין, והוא הדין שלא יכול לשמש שליח

בענינו (63).

או דילמא, אפילו למאן דאמר: אין שלוחו של אדם כמותו, הני מילי שליח שבדין הזה אין שליחות, אבל עבד כיון שהוא ממון של אדונו, אפשר לומר בו, יד עבד כיד רבו דמיא, וכאילו יד רבו ממש עשתה מלאכת השואל.

אמר ליה רבא, מסתברא יד עבד כיד רבו דמיא, ונחשב כאילו רבו עשה מלאכת השואל (64).

הסוגיא הבאה עוסקת בנכסי מלוג. נתבאר

כאילו המשאיל השאיל לו שתי פרות.

אלא מדובר כאן, במקרה שהאדון נתחייב לעשות מלאכה לשואל, ואחר כך שלח את עבדו לעשות מלאכה זו במקומו, ואז יש להסתפק אם אפשר לראות את העבד כבמקום האדון.

והרמב"ם כתב: "אמר לעבדו הכנעני צא והשאל עם פרותי, הרי זו שאילה בבעלים, שיד עבד כיד רבו. נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו אינה שאילה בבעלים. (פ"ב משאילה ופקדון ה"ח)

כתב המגיד משנה, שדינו של הרמב"ם פשוט, שאין העבד יכול לחוב לרבו שלא מדעתו, ולעשות את השאילה כשאילה בבעלים.

משמע מהרמב"ם, שאם העבד נשאל מדעת רבו, אף שלא היה זה במקום רבו, שלא נשתעבד רבו לשואל, הרי זו שאילה בבעלים, ודלא כתוספות הנ"ל. (הגר"א חו"מ שמ"ו ס"ק י')

ודעת הנתיבות, שאף הרמב"ם מודה לתוספות, שצריך שישאל האדון עצמו לשואל, ואף במקרה זה, אם לא שלח את העבד ועשה העבד את מלאכת רבו מדעת עצמו, אין זו שאילה בבעלים. (נתיבות המשפט שמ"ו ס"ק ב')

63. כך היא שיטת רש"י.

אך הראשונים הקשו עליו, שאפשר שיהיה לעבד ממון באופן שנתנו לו על מנת שאין לרבו רשות בו, וכשמשאיל אותו ממון נוהג בו דיני שואל ומשאיל!

והרמב"ן פירש, שאף שלדעת רבי יונתן, שלוחו של אדם כמותו אף לדין בעליו עמו, ולא דורשים את הכפילות למעט שליח, מכל מקום שמא כתבה התורה פעמים "בעליו" ללמד שלא כל שליח חשוב כמותו, ורק מי שדומה למשלח — שחייב בכל המצוות — יכול לשמש כשליח לדין זה.

64. המחנה אפרים כתב, שאם אמר לפועל שלו, השאל עם פרותי, זו שאילה הבעלים, כי יד פועל כיד בעל הבית.

ולדעתו, בודאי שיד עבד עברי כיד אדוני, ואם אמר לעבדו העברי השאל עם פרותי, זו שאילה בבעלים.

אמנם מלשון הרמב"ם והשו"ע שהדגישו "עבד כנעני" בהלכה זו, משמע שלא כהמחנה

לעיל שהבעל אוכל פירות של נכסי האשה.

חכמים תקנו לבעל זכות אכילת פירות, תחת החיוב שתקנו שהבעל חייב לפדות את האשה אם נשבת. על יסוד זה נשאלת השאלה הבאה.

בעי רמי בר חמא: בעל שאוכל פירות של נכסי מלוג בנכסי אשתו, שואל הוי, ואם נפסדו הנכסים באונס חייב לשלם עליהם לאשה. או שוכר הוי ואינו חייב באונסין? (65)

וצדדי הספק הם:

האם אכילת פירות היא כשכירות, מפני שהבעל חייב לפדותה תמורת אכילת פירות.

או שאין פירקונה שכר אכילת הפירות, שהרי אף אם אין לאשה נכסים — חייב הבעל בפירקונה, וכל השייכות בין אכילת פירות לפירקונה הוא רק ביסוד התקנה

שתקנו חכמים, אבל עכשיו אין פרקונה שכר הפירות⁽⁶⁶⁾.

אמר רבא: לפום חורפא שבשתא, מתוך חריפותו של רמי בר חמא, טעה ולא הרגיש שאין מקום לשאלה.

מה נפשך, אי שואל הוי, שאלה בבעלים היא, שהרי השאילה מתחילה מזמן הנישואין⁽⁶⁷⁾, ואז האשה מתחילה לעסוק במלאכת בעלה.

אי שוכר הוי, שכירות בבעלים היא מהטעם הזה, ובין כך ובין כך הוא פטור! (68)

והגמרא מנסה להעמיד את הבעיא במקרה מסוים, כדי לתרץ את קושית רבא. לפי אוקימתא זו יוצא שדוקא אם בעל בנכסי אשתו שואל הוא, אז נפטר אפילו בגניבה ואבידה משום שאילה בבעלים. ואם הוא שוכר, לא נפטר מפני שאין זו שכירות

אפרים.

והגרע"א הביא דברי המחנה אפרים, והוסיף וכתב "ודבריו צע"ג. (חו"מ שמ"ו ס' ו')

65. הקשו תוספות: הלוא דין נכסי מלוג מפורש במשנה ביבמות (דף סו ע"א), שאם נפסדו הנכסים, אין הבעל חייב לשלם!

תרצו תוספות: יתכן, שדין המשנה אמור בקרקעות ועבדים בלבד, שאין בהם דיני שמירה, ומכיון שהאשה היא בעלת הנכסים, אם פחתו פחתו לה.

אבל במטלטלין שיש בהם דיני שמירה, מתחייב הבעל באחריותם מדין שומר. (תוספות ד"ה אמר)

ועיין בתוספות תירוץ אחר.

66. רש"י בד"ה ואלבא דרבנן הסביר את צד הספק שהבעל הוא שוכר, ולא הסביר את הצד השני, כי הוא פשוט.

67. הקשה הרשב"א: אפשר להעמיד את הבעיה בנכסים שנפלו לה אחרי הנישואין, ואז הבעל נעשה שוכר או שואל אותם, ולא היתה עוסקת במלאכתו באותה שעה, כגון שהיתה ישנה!

תירץ הרשב"א: אף בשעה שהאשה לא עוסקת במלאכת הבעל, כיון שהיא משועבדת לו תמיד, נחשבת כעושה מלאכתו. ועיין הערה 91.

68. והאם, כשם שהאשה נחשבת כעושה מלאכת הבעל תמיד, כך גם הבעל נחשב כעושה מלאכת האשה תמיד, ואם השאיל לה דבר — פטורה?

נחלקו בכך הרמב"ם והראב"ד.